

mgr Elżbieta Zarębska

*Zakład Kryminologii Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego
doktorantka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego*

Orzekanie kary ograniczenia wolności przez Kolegium do spraw wykroczeń przy Prezydencie miasta Elbląga w latach 1972-1974.

ABSTRAKT

Niniejszy artykuł jest zwięzłą analizą danych statystycznych dotyczących orzekania kary ograniczenia wolności za wykroczenia w Elblągu w pierwszych latach obowiązywania Kodeksu wykroczeń. Zostało to skonfrontowane z obecną praktyką orzeczniczą w Polsce. Celem tego opracowania jest ukazanie znaczenia kary ograniczenia wolności w polskim systemie karnym.

1. Wstęp

Kara ograniczenia wolności wprowadzona do polskiego prawa wraz z wejściem w życie kodeksu karnego z 1969 r., a jej głównym celem miało być zastąpienie krótkoterminowych kar pozbawienia wolności¹. Podnosi się, iż genealogiczne źródła tejże kary sięgają do ustawodawstwa Królestwa Polskiego, gdzie przewidziana była kara aresztu domowego (art. 472 Kodeksu Karnego Królestwa Polskiego z 1818r.), traktowana jako środek zastępczy, pozwalający na odbycie zasądzonej kary aresztu policyjnego w domu, bądź pod nadzorem lub bez nadzoru straży². Instytucja ta była również znana ustawodawstwu dzielnicowemu (z wyjątkiem byłego zaboru pruskiego), w myśl art. 1. Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 7.11.1923 r.³ Kara aresztu domowego przewidziana była również przez Kodeks Karny Wojskowy z 21.10.1932 r.⁴ oraz Kodeks karny z 1932 r.⁵

Jako drugie źródło genealogiczne kary ograniczenia wolności należy uznać karę pracy poprawczej⁶. Po raz pierwszy praca, jako środek karno-wychowawczy bez pozbawienia wolności, został zastosowany w Polsce w 1917 r. na mocy Instytucji Ludowego Komisariatu Sprawiedliwości z 19.12.1917 r.⁷. Jednak, kara pracy poprawczej, jako nowy środek polityki kryminalnej nie przyjął się w polskim ustawodawstwie i ustępował on miejsca na rzecz kary ograniczenia wolności. Została

¹ I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1980, s. 255.

² J. Śliwowski, *Kara ograniczenia wolności*, Warszawa 1973 r., s. 11.

³ Dz. U. z 1924 r. nr 36, poz. 223.

⁴ Dz. U. z 1932 r. nr 91, poz. 765.

⁵ Dz. U. 1932 r. nr 60, poz. 571.

⁶ J. Śliwowski, *Kara ograniczenia...*, s. 12.

⁷ *Ibidem*, s. 11.

ona, na wzór d.k.k. z 1969 r. wprowadzona również do kodeksu wykroczeń z 1972 r.⁸ w pierwotnym brzmieniu art. 20-24 (dalej: p.k.w.)

Istota kary ograniczenia wolności unormowanej w p.k.w. polegała na nałożeniu na sprawcę obowiązków – ukarany nie mógł, bez zgody organu orzekającego, zmieniać miejsca stałego pobytu, był obowiązany do wykonywania pracy wskazanej przez organ orzekający oraz miał obowiązek udzielania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary. Kara ograniczenia wolności orzekana była w granicach od 1 do 3 miesięcy⁹. W myśl art. 21 d.k.w. kara ograniczenia wolności mogła być orzekana w trzech postaciach:

- w formie nieodpłatnej, dozorowanej pracy na cele publiczne, w wymiarze od 20 do 50 godzin w stosunku miesięcznym;
- w ramach dotychczasowego zatrudnienia osoby ukaranej w uspołecznionym zakładzie pracy;
- w formie skierowania do uspołecznionego zakładu pracy w celu wykonywania tam pracy przez oznaczony czas¹⁰.

W pierwotnym brzmieniu k.w. zasadnicza kara ograniczenia wolności przewidziana była w 30 artykułach części szczegółowej k.w.

2. Ogólne dane z orzecznictwa kolegium ds. wykroczeń przy Prezydencie miasta Elbląga w latach 1972-1974

Model orzekania tejże kary został zbadany podczas pierwszych trzech lat obowiązywania ustawy, w Elblągu na podstawie akt sprawy o wykroczenia w 161 sprawach.

W badanym okresie Kolegium wydało ogółem 4721 orzeczeń. Karę aresztu orzeczono w 49 przypadkach, karę ograniczenia wolności w 161, karę grzywny w 4484, a karę nagany w 37¹¹.

Jak wynika z przedstawionych danych, podstawową karą, jaką stosowało kolegium w tych latach była kara grzywny. Można to uznać za zgodne z ówczesnymi założeniami polityki kryminalnej w sprawach o wykroczenia.

Dane liczbowe o stosowaniu w orzecznictwie kolegium poszczególnych kar zasadniczych w kolejnych latach przedstawia poniższa tabela¹².

⁸ Dz. U. z 1971 r. nr 12, poz. 114.

⁹ I. Andrejew, *ibidem*, s. 255-256.

¹⁰ Obecnie, granice orzekania kary ograniczenia wolności za wykroczenia mocno zredukowano – orzeka się ją zawsze na 1 miesiąc, również wymiar godzin został zmniejszony do 40 w stosunku miesięcznym, jedynie granice potrącenia pozostały bez zmian.

¹¹ Zbiory archiwalne Kolegium ds. wykroczeń przy Prezydencie miasta Elbląga – akta spraw o wykroczeniach. Opracowanie własne.

¹² Archiwalne dane statystyczne z Kolegium ds. wykroczeń.

Tabela 1. Dane statystyczne z archiwum Kolegium ds. wykroczeń dot. stosowania kar zasadniczych w latach 1972-1974.

Kary orzeczone	1972	1973	1974
Kara aresztu	11	19	9
Kara ograniczenia wolności	32	95	34
Kara grzywny	1217	1932	1335
Nagana	14	17	6
Ogółem	1274	2063	1384

Przetawione dane, wskazują na znaczny wzrost wydanych orzeczeń przez kolegium w roku 1973 w stosunku do roku 1972. Wzrost ten w orzecznictwie poszczególnych kar kształtuje się następująco:

- 73% w stosunku do kary aresztu,
- 197% w stosunku do kary ograniczenia wolności,
- 59% w stosunku do kary grzywny,
- 21% w stosunku do kary nagany.

Tak znacznego wzrostu orzeczeń można doszukiwać się w sprecyzowaniu przez Biuro Polityczne i Prezydium Rządu programu w sprawie umacniania zasad praworządności i porządku publicznego, a także kształtowania pożądanych, z punktu widzenia społecznego, postaw obywatelskich, których wtórnym efektem było wydanie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z 26.06.1973 r. co do polityki orzekania w sprawach o wykroczenia¹³. Jednym z postulatów przedmiotowego rozporządzenia było częstsze stosowanie kary ograniczenia wolności oraz ograniczenie, do niezbędnego minimum, orzekania kary aresztu.

3. Stosowanie kary ograniczenia wolności

Dane o orzecznictwie Kolegium ds. wykroczeń kary ograniczenia wolności przedstawia tabela nr 2¹⁴.

Tabela 2. Postaci orzekania kary ograniczenia wolności w latach 1972-1974.

Kara ograniczenia wolności	1972	1973	1974
W postaci pracy nieodpłatnej dozorowanej	31	94	33
W postaci skierowania do pracy z potrąceniem wynagrodzenia	1	1	1
Z postaci pracy w miejscu dotychczasowego zatrudnienia z potrąceniem wynagrodzenia	0	0	0
Ogółem	32	95	34

¹³ Dz. U. z 1973 r. nr 5, poz. 19., pkt 2 stanowił: „karę ograniczenia wolności, odznaczającą się dużymi walorami wychowawczymi należałoby stosować częściej niż dotychczas, mając jednak przy tym na uwadze to, że zgodnie z założeniami ma ona ograniczać stosowanie kary aresztu, a nie kary grzywny.”

¹⁴ Archiwalne dane statystyczne z Kolegium ds. wykroczeń.

Z przedstawionych powyżej danych wynika, że kolegium niechętnie korzystało ze środka reakcji karnej jakim jest kara ograniczenia wolności, co więcej nie skorzystało z daleko posuniętej możliwości indywidualizacji w orzekaniu kary ograniczenia wolności, orzekając ją praktycznie tylko w jednej postaci – nieodpłatnej dozorowanej pracy. W 1972 r. kara ograniczenia wolności stanowiła zaledwie 2,5% w stosunku do orzeczonych ogółem 1274 kar zasadniczych. W 1973 r. wymierzono ją w 95 przypadkach co stanowiło 4,6% orzeczonych ogółem 2063 kar zasadniczych, natomiast w roku 1974 odsetek ten stanowił zaledwie 2,4%¹⁵. Procentowy wzrost orzekania kary ograniczenia wolności nastąpił w roku 1973. Najprawdopodobniej był on wynikiem realizacji wspomnianych już wytycznych Ministra Spraw Wewnętrznych¹⁶.

Zagadnieniem, które w praktyce kolegium budzi zastrzeżenia była sprawa wyboru jednej z postaci kary ograniczenia wolności. W omawianym okresie Kolegium tylko w 3 przypadkach wymierzyło tę karę w postaci skierowania do pracy z jednoczesnym potrąceniem wynagrodzenia, natomiast w postaci pracy w dotychczasowym miejscu z potrąceniem wynagrodzenia nie orzeczono w żadnym wypadku.

4. Struktura orzecznictwa kary ograniczenia wolności

Liczbę ukaranych przez Kolegium według rodzajów wykroczeń przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Podział ukaranych na kary ograniczenia wolności ze względu na popełnione wykroczenie.

Wykroczenia przeciwko:	1972			1973			1974		
	NP	OP	PW	NP	OP	PW	NP	OP	PW
Porządkowi i spokojowi publicznemu	21	0	0	54	1	0	23	1	0
Bezpieczeństwu i porządkowi publicznemu w komunikacji	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Mieniu	7	1	0	25	0	0	8	0	0
Obowiązkowi ewidencji	2	0	0	11	0	0	1	0	0
Innym przepisom	0	0	0	4	0	0	1	0	0

Legenda: NP – nieodpłatna dozorowana praca na cele publiczne,

OP – obowiązek pracy z potrąceniem wynagrodzenia,

PW – potrącenie wynagrodzenia za pracę w dotychczasowym zakładzie.

Największe nasilenie wykroczeń, za które kolegium wymierzyło karę ograniczenia wolności dotyczyło zakłócenia porządku publicznego i wykroczeń przeciwko mieniu. Wykroczenia te w sumie stanowią 85,7% czynów, za które orzeczono karę ograniczenia wolności.

Z przedstawionych poniżej danych wynika, że kolegium w roku 1972 najczęściej orzekało karę ograniczenia wolności w jej górnej granicy, stosując jednocześnie wymiar godzin pracy w stosunku miesięcznym w przedziale 30-40 godzin, orzekana była przede wszystkim z art. 51§2 p.k.w., czyli zakłócanie hałasem, alarmem lub innym wybrykiem spokoju, porządku publicznego,

¹⁵ Dane statystyczne z archiwum Kolegium ds. wykroczeń. Opracowanie własne.

¹⁶ Jak wynika z dokumentów archiwalnych, realizując wytyczne władz centralnych, powiatowa instancja partyjna Elbląga wraz z Radą Narodową opracowała i przyjęła do realizacji szczegółowy program poprawy w tym zakresie.

spoczynku nocy oraz wywołanie zgorszenia w miejscu publicznym o charakterze chuligańskim lub gdy sprawca działał pod wpływem alkoholu. Za te wykroczenie kara ograniczenia wolności w roku 1972 na omawianym terenie stanowiła 65,6% ogółu wymiaru tej kary. Analogicznie przedstawia się powyższe zagadnienie w roku 1973.

Tabela 4. Wymiar godzin pracy w stosunku miesięcznym przy orzekaniu kary ograniczenia wolności w roku 1972, 1973 i 1974¹⁷.

1972 rok												
	Wymiar kary – 1 miesiąc				Wymiar kary – 2 miesiące				Wymiar kary – 3 miesiące			
	20 g.	30 g.	40 g.	50 g.	20 g.	30 g.	40 g.	50 g.	20 g.	30 g.	40 g.	50 g.
Art. 51§2	0	2	1	2	0	3	3	1	0	5	3	1
Art. 92§2	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Art. 119§1	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	1	0
Art. 119§2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	OP 25%
Art. 124§2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Art. 147§1	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Razem:	2	3	1	3	1	5	4	1	0	5	4	3
	9				11				12			
1973 rok												
	Wymiar kary – 1 miesiąc				Wymiar kary – 2 miesiące				Wymiar kary – 3 miesiące			
	20 g.	30 g.	40 g.	50 g.	20 g.	30 g.	40 g.	50 g.	20 g.	30 g.	40 g.	50 g.
Art. 51§2	0	1	3	8	4	7	7	2	1	0	15	6 + 1OP 25%
Art. 62§1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0
Art. 92§2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Art 104	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Art 119§1	2	4	2	0	0	2	1	0	1	0	0	1
Art. 119§2	0	0	1	1	0	3	0	0	0	0	2	1
Art. 124§1	0	0	0	0	1	0	2	0	0	0	1	0
Art. 147§1	2	2	1	0	0	0	1	0	0	2	0	3
Razem:	4	8	7	9	5	14	12	2	2	2	18	11
	28				33				34			
1974 rok												
	Wymiar kary – 1 miesiąc				Wymiar kary – 2 miesiące				Wymiar kary – 3 miesiące			
	20 g.	30 g.	40 g.	50 g.	20 g.	30 g.	40 g.	50 g.	20 g.	30 g.	40 g.	50 g.
Art. 51§2	1	2	0	0	4	5	5	0	1	2	0	OP 25%
Art. 66§1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Art 119§1	1	2	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Art. 119§2	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
Art. 147§1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Razem:	3	4	2	0	5	6	10	0	1	2	0	1
	9				21				4			

¹⁷ Archiwalne dane statystyczne z Kolegium ds. Wykroczeń.

Jak można odczytać z przedstawionych danych, w roku 1973 odsetek wymiaru kary z art. 51§2 p.k.w. w stosunku do ogółu orzeczonych kar ograniczenia wolności był znaczny i wynosił 57,9%.

Odmienne natomiast przedstawiało się zagadnienie okresu wymiaru kary ograniczenia wolności w roku 1974.

Najczęściej orzekano tę karę w wymiarze 2 miesięcy, mimo że odsetek kar wymierzonych z art. 51§2 p.k.w znacznie wzrósł w stosunku do lat ubiegłych i wynosił 70,5% ogółu orzeczonych kar ograniczenia wolności.

Przeprowadzona analiza akt spraw wskazuje, iż w zdecydowanej większości to mężczyźni byli sprawcami w stosunku do których wymierzane były kary ograniczenia wolności. W badanym okresie, kolegium wymierzyło przedmiotową karę następującej liczbie kobiet: w 1972 r. – 5, w 1973 r. – 29, w 1974 r. – 5.

Reasumując rozważania na temat orzekania kary ograniczenia wolności w praktyce Kolegium ds. Wykroczeń przy Prezydencie miasta Elbląga w latach 1972-1974, można stwierdzić, iż kolegium nieśmiało sięgało do tego środka polityki kryminalnej. Dowodem na to może być skonfrontowanie dotychczas przedstawionych danych z danymi dotyczącymi orzekania w tych samych warunkach kary grzywny¹⁸.

Tabela 5. Liczba orzekanych grzywien w latach 1972-1974.

Wykroczenie	1972	1973	1974
Art. 51§2	322	659	505
Art. 119§1	105	69	79
Art. 147§1	30	41	16

5. Wykonywanie kary ograniczenia wolności

Omawiana kara, aby mogła spełnić związane z nią cele wychowawcze w stosunku do sprawcy wykroczenia, jak również w zakresie społecznego oddziaływania musi być szybko i prawidłowo wykonywana. Bowiem dopiero w fazie wykonawczej, przy ścisłym współdziałaniu wszystkich zainteresowanych organów wykonawczych konkretyzują się treści i rodzaj dolegliwości związanej z istotą tej kary. W omawianym okresie, organ administracji państwowej mógł upoważnić kierownika i innych pracowników wydziału podległego mu urzędowi do załatwiania określonych spraw w jego imieniu¹⁹, np. zakład pracy, wydział spraw wewnętrznych. W Elblągu skorzystano z tej możliwości.

Ukaranych przez Kolegium ds. Wykroczeń przy Prezydencie miasta Elbląga do wykonania kary kierował wydział spraw wewnętrznych. Skazani byli kierowani do następujących instytucji:

- Przedsiębiorstwa Dróg i Zieleni,
- Przedsiębiorstwa Gospodarki Mieszkaniowej,
- Miejskiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej,
- Miejskiego Przedsiębiorstwa Oczyszczania,
- Państwowego Domu Rencistów,

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Ustawa z dnia 25.01.1958 r. o radach narodowych - art. 99 ust.1 w zw. z art. 49, (Dz. U. z 1973 r. nr 36, poz. 277),.

— Elbląskiego Domu Kultury.

Stopień przygotowania wymienionych instytucji do wykonywania w nich orzeczonych kar był bardzo zróżnicowany. Przede wszystkim w instytucjach tych brak było pracowników wyznaczonych do sprawowania nadzoru nad wykonywaniem przez ukaranego wskazanej pracy. Niejednokrotnie nadzór ten był powierzany pracownikom jako dodatkowe polecenie, przez co dozór tego pracownika nad ukaranym sprowadzał się często do podpisywania kontrolki pracy ukaranemu²⁰. Wydział spraw wewnętrznych nie był w stanie ocenić faktycznego stopnia wykonywania orzeczonych kar. Powodowało to duży odsetek orzekania kar zastępczych. W latach 1972-1974 kolegium aż w 39,1% spraw, w których orzeczono karę ograniczenia wolności, było zmuszone do zastosowania kary zastępczej.

Tabela 6. Zastosowanie zastępczej kary.

Rok	Kara ograniczenia wolności		Kara zastępca				
	Orzeczono ogółem	Wykonano ogółem	grzywny		aresztu		Łącznie % do ogółu orzeczonych
			liczba	% od ogółu orzeczonych	liczba	% od ogółu orzeczonych	
1972	32	16	12	37,5	4	12,5	50
1973	95	60	16	16,8	19	20	36,8
1974	34	22	7	20,6	5	14,7	35,3
Razem:	161	98	35	21,7	28	17,3	39,1

W omawianych latach wykonanie kary ograniczenia wolności nie należało do efektywnych. W 28 przypadkach na 161 orzeczonych kar ograniczenia wolności kolegium musiało zastosować zastępczą karę aresztu, a w 35 – zastępczą karę grzywny. W 1972 r. egzekucja zastępczej kary grzywny w 5 przypadkach okazała się bezskuteczna, w 1973 r. – również w 5, natomiast w 1974 r. – w 4. Tak więc, w tych latach w stosunku do 14 sprawców nie wykonano zastępczej kary grzywny, co stanowi 40% ogółu kary grzywny zastosowanej jako środek zastępczy²¹.

Tak znaczny odsetek niewykonania zastępczej kary grzywny podyktowany był faktem, że w momencie orzekania przez kolegium kary zastępczej, ukarany pozostawał w stosunku zatrudnienia, co wskazywało na możliwości egzekucji orzeczonej kary. Dopiero w trakcie egzekucji stwierdzano, iż ukarany porzucił pracę, a jego sytuacja majątkowa nie pozwalała na wyegzekwowanie orzeczonej kary grzywny. W badanym okresie 19 ukaranych, po orzeczeniu zastępczej kary grzywny porzuciło pracę w celu uchylenia się od zapłacenia grzywny. W stosunku do 5 ukaranych egzekucja była skuteczna, w pozostałych przypadkach wyegzekwowanie okazało się niemożliwe²².

²⁰ Badania własne.

²¹ Archiwalne dane statystyczne z Kolegium ds. Wykroczeń.

²² Archiwalne dane statystyczne z Kolegium ds. Wykroczeń.

Ze względu na niedopuszczalność dwustopniowej zamiany, kolegium zmuszone było do umorzenia nieściągalnej grzywny.

Tabela 7. Uchylający się od kar zastępczych orzeczonych z art. d.k.w. w latach 1972-1974.

Artykuł d.k.w.	1972			1973			1974		
	Ogółem kar ograniczenia wolności	Kary zastępcze		Ogółem kar ograniczenia wolności	Kary zastępcze		Ogółem kar ograniczenia wolności	Kary zastępcze	
		grzywny	aresztu		grzywny	aresztu		grzywny	aresztu
51§2	21	8	1	55	8	12	24	6	4
62§1	0	0	0	2	0	0	0	0	0
66§1	0	0	0	0	0	0	1	0	0
92§2	1	0	0	1	0	1	0	0	0
104	0	0	0	1	0	0	0	0	0
119§1	4	0	1	13	2	1	6	1	0
119§2	1 + OP25%	1	1	8	4	3	2	0	0
124§1	2	1	1	4	0	0	0	0	0
147§1	2	2	0	11	2	2	1	1	1

Do najczęściej uchylających się od wykonania kary ograniczenia wolności należeli ukarani z art. 51§2 p.k.w. Stosunek uchylających się od wykonania kar do ogółu orzeczonych kar ograniczenia wolności z tegoż artykułu w kolejnych latach wynosił: 1972 – 42,8%, 1973 – 37%, 1974 – 43,4%. Można więc stwierdzić, że najsłabszym ogniwem w stosunku do kary ograniczenia wolności w praktyce kolegium było jej wykonanie.

W celu zwiększenia skuteczności prawidłowego wykonania kary ograniczenia wolności wydział spraw wewnętrznych, w roku 1974, poczynił szereg organizacyjnych zabiegów. Między innymi, w 3 wspomnianych wyżej instytucjach ustanowiono odpowiednich pracowników do nadzoru nad ukaranymi oraz postanowiono włączyć do kontroli wykonania kary ograniczenia wolności funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej i Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej. W dniu 20.12.1974 r. zorganizowano naradę z zainteresowanymi, na której podjęto ustalenia, w myśl których m.in. Komenda Miasta i powiatu MO we współdziałaniu z członkami ORMU uzyskała uprawnienia do sprawdzania zachowania osób skazanych na kary ograniczenia wolności²³.

6. Stosowanie kary ograniczenia wolności przez polskie sądy powszechne w 2015 r.

Obecnie, polskie sądy powszechne stosunkowo często sięgają po karę ograniczenia wolności orzekaną na podstawie kodeksu karnego. W 2015 r. ogółem na tą karę zostało skazanych 31.096 osób (co stanowi ok. 11% wszystkich skazanych w tym roku) w tym mężczyzn było 27.565²⁴. Tylko 648 z tych kar została orzeczona z warunkowym zawieszeniem (sądy miały możliwość orzekania kary ograniczenia wolności z warunkowym jej zawieszeniem do 1.07.2015 r.) Dla

²³ Archiwa wydziału spraw wewnętrznych – protokół z dn. 20.12.1974 r.

²⁴ Dane statystyczne z Krajowego Rejestru Karnego z roku 2015.

porównania można przytoczyć, iż 58,5% ze wszystkich skazań stanowiło orzeczenie kary pozbawienia wolności, natomiast grzywna samoistna stanowiła 22% wszystkich skazań. Warto wspomnieć, iż od lipca 2015 r. sądy mają możliwość orzekania tzw. kary sekwencyjnej (art. 37b k.k.), czyli orzekania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności obok kary ograniczenia wolności. W pierwszym roku obowiązywania, sądy zastosowały tę instytucję w stosunku do 370 skazanych – stanowi to zaledwie 0,13 % wszystkich prawomocnych skazań w roku 2015²⁵. W okręgu elbląskim, w omawianym okresie, orzeczono karę ograniczenia wolności w 895 przypadkach, co stanowi 20% wszystkich skazań. Najwięcej orzekł ich Sąd rejonowy w Elblągu, bo aż 497. Natomiast, kara ograniczenia wolności orzekana na podstawie obecnego Kodeksu wykroczeń została zastosowana jedynie w 3 przypadkach w skali całego kraju, przy ogólnej liczbie skazań - 2.132. Co ciekawe, najczęściej w/w warunkach orzekana była kara aresztu (2.108 skazań)²⁶.

Powyższe dane statystyczne wskazują na ciekawy dysonans orzeczniczy. Z jednej strony, zauważalna jest tendencja wzrostowa co do orzekania kary ograniczenia wolności za przestępstwa, z drugiej zaś – przy stosowaniu kodeksu wykroczeń, przeważa najcięższa z kar - kara aresztu, natomiast ograniczenie wolności stanowi marginalne znaczenie.

7. Wnioski

Z przedstawionej krótkiej analizy przeprowadzonej na podstawie ponad 160 akt spraw o wykroczenia oraz innych dokumentów archiwalnych nieistniejącego już Kolegium ds. Wykroczeń przy Prezydencie miasta Elbląga, wydziału spraw wewnętrznych, MO oraz ORMÓ zauważyć można, iż w pierwszych latach obowiązywania kodeksu wykroczeń i wdrażania do systemu prawa kary ograniczenia wolności, w bardzo podobnym charakterze jaki jest znany również dzisiaj, owe kolegium z ostrożnością sięgało po tę karę – jednakże wydaje się to uzasadnione w świetle nowości rozwiązań jakie wówczas proponował kodeks wykroczeń. Można by zarzucić, iż kolegium ograniczało się jedynie do pierwszej formy odbywania tej kary – w formie nieodpłatnej dozorowanej pracy na cele społeczne. Jednakże, te same dane statystyczne nasuwają podejrzenie o celowe działanie kolegium w tym zakresie, jako że pozostałe formy wykonywania kary ograniczenia wolności nie były wystarczająco sprecyzowane i praktyczne w fazie wykonywania. Dziś, jak wiemy, nieodpłatna kontrolowana praca na cele społecznej jest podstawową formą wykonywania tej kary.

Na przykładzie Elbląga wyraźnie rysuje się odejście polskiego ustawodawcy od pierwotnych założeń polityki kryminalnej – omawiana kara została wprowadzona celem rezygnacji z nieskutecznych i niepraktycznych krótkoterminowych kar pozbawienia wolności. Najnowsze nowelizacje k.k. (art. 37b k.k.) wskazują na powrót do takiej formy odbywania kary pozbawienia wolności (i to za występki, a nie za wykroczenia!), która już była w niedalekiej historii stosowana i, jak wynika z praktyki orzeczniczej – była na tyle niefortunna, że postanowiono ją zlikwidować z porządku prawnego.

Z przytoczonych danych można również wyciągnąć wniosek, iż wiele defektów instytucji kary ograniczenia wolności, które ukazały się w pierwszych latach jej stosowania, nie zostało rozwiązane do dzisiaj. Chociażby jej nieefektywność, czy niewymierność. Dziś również, ta kara nie

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

jest możliwa do relatywnego zbadania jej wykonania i często polega na podpisaniu, iż skazany odbył pracę, której w rzeczywistości nie wykonał.

Zestawiając powyższe wnioski z danymi statystycznymi Krajowego Rejestru Karnego za rok 2015 można by stwierdzić, iż kara ograniczenia wolności jest obecnie częściej realizowana w razie skazania za przestępstwo niż za wykroczenie, gdzie orzekana jest epizodycznie. Dziwić może, iż za czyny o mniejszej społecznej szkodliwości częściej orzeka się karę pozbawiającą wolności aniżeli ją tylko ograniczającą, natomiast za bardziej szkodliwe społecznie przestępstwa – sądy zmuszone są częściej orzekać ograniczenie zamiast pozbawienia wolności. Na uwagę trzeba mieć, iż po obecnych zmianach będzie ona coraz częściej stosowaną formą kary za występki, nawet te najpoważniejsze (zgodnie z art. 37b k.k. - zagrożone karą pozbawienia wolności od 2 do 12 lat). Jeżeli ustawodawca zdecydował się, na zmniejszenie liczby skazań na kary izolacyjne powinien również dokonać odpowiednich zmian w polityce kryminalnej oraz systemie wykonywania pozostałych kar. Jakkolwiek kara ograniczenia wolności mogłaby być skuteczną formą sprawiedliwej odpłaty za wyrządzone przez sprawcę zło, to jednak w obecnym kształcie nie jest ona karą efektywnie wykonywaną.

Bibliografia

I. Andrejew, Polskie prawo karne w zarysie, Warszawa 1980

J. Śliwowski, Kara ograniczenia wolności, Warszawa 1973

ABSTRACT

The article is a concise presentation of assembled statistic data about predication restriction of liberty in Elblag in years 1972-1974. Data disclose, that restriction of liberty was rarely used and executing of this penalty elicit a lot of precariousness.

Słowa kluczowe: kodeks wykroczeń, wykroczenie, kara ograniczenia wolności, Elbląg, praktyka
Key words: Code of Administrative Offences, administrative offence, restriction of liberty, Elblag, practice